

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Sporen van Multatuli in Indonesië

Honings, R.A.M.; Praamstra, O.J.; Tomberge, N.R.

Citation

Honings, R. A. M., Praamstra, O. J., & Tomberge, N. R. (2022). Sporen van Multatuli in Indonesië. *Neerlandistiek. Online Tijdschrift Voor Taal- En Letterkunde*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3485532>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3485532>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

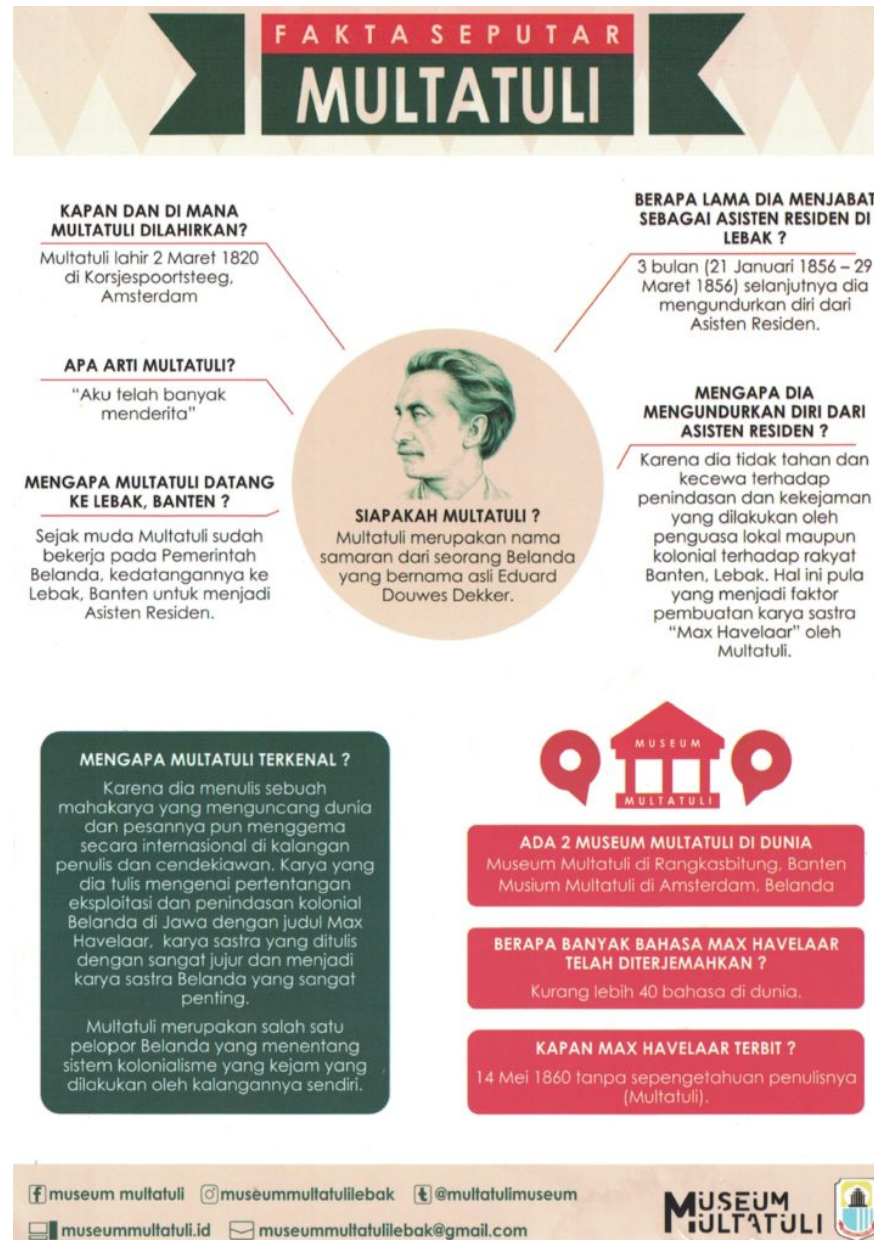
Sporen van Multatuli in Indonesië

5 november 2022 door Rick Honings, Olf Praamstra en Nick Tomberge — [Reageer](#)

In 1970 publiceerde de Nederlands-Indonesische dichter en essayist Han Resink een bijdrage in een aan Multatuli gewijd gedenkboek onder de titel 'Max Havelaar leeft in Indonesië'. Hij verwees in dat verband naar oudere inwoners die in de koloniale tijd met het boek hadden kennisgemaakt en naar geschiedenisboeken waarin Multatuli nog altijd genoemd werd als iemand die zich het lot aantrok van de 'gewone' Indonesiër en voor hem opkwam.

Sinds die tijd heeft Multatuli in Indonesië nog meer in aanzien gewonnen. In 1972 verscheen de eerste volledige vertaling van *Max Havelaar* in het Indonesisch, die verschillende keren herdrukt werd, terwijl in 2015 nog een nieuwe vertaling uit het Engels het licht zag. In 1976 ging de verfilming van *Max Havelaar* in première, die vanaf 1987 ook in Indonesië werd vertoond. En op 10 februari 2018 werd in Rangkasbitung, de hoofdplaats van het regentschap Lebak, het Museum Multatuli geopend.

Het Multatuli-museum in Rangkasbitung

FAKTA SEPUTAR MULTATULI

KAPAN DAN DI MANA MULTATULI DILAHIRKAN?
Multatuli lahir 2 Maret 1820 di Korsjespoortsteeg, Amsterdam

BERAPA LAMA DIA MENJABAT SEBAGAI ASISTEN RESIDEN DI LEBAK ?
3 bulan (21 Januari 1856 – 29 Maret 1856) selanjutnya dia mengundurkan diri dari Asisten Residen.

APA ARTI MULTATULI?
"Aku telah banyak menderita"

MENGAPA MULTATULI DATANG KE LEBAK, BANTEN ?
Sejak muda Multatuli sudah bekerja pada Pemerintah Belanda, kedatangannya ke Lebak, Banten untuk menjadi Asisten Residen.

SIAPAKAH MULTATULI ?
Multatuli merupakan nama samaran dari seorang Belanda yang bernama asli Eduard Douwes Dekker.

MENGAPA DIA MENGUNDURKAN DIRI DARI ASISTEN RESIDEN ?
Karena dia tidak tahan dan kecewa terhadap penindasan dan kekejaman yang dilakukan oleh penguasa lokal maupun kolonial terhadap rakyat Banten, Lebak. Hal ini pula yang menjadi faktor pembuatan karya sastra "Max Havelaar" oleh Multatuli.

MENGAPA MULTATULI TERKENAL ?
Karena dia menulis sebuah mahakarya yang menguncang dunia dan pesannya pun menggema secara internasional di kalangan penulis dan cendekiawan. Karya yang dia tulis mengenai pertentangan eksploitasi dan penindasan kolonial Belanda di Jawa dengan judul *Max Havelaar*, karya sastra yang ditulis dengan sangat jujur dan menjadi karya sastra Belanda yang sangat penting.

Multatuli merupakan salah satu pelopor Belanda yang menentang sistem kolonialisme yang kejam yang dilakukan oleh kalangannya sendiri.

ADA 2 MUSEUM MULTATULI DI DUNIA
Museum Multatuli di Rangkasbitung, Banten
Museum Multatuli di Amsterdam, Belanda

BERAPA BANYAK BAHASA MAX HAVELAAR TELAH DITERJEMAHKAN ?
Kurang lebih 40 bahasa di dunia.

KAPAN MAX HAVELAAR TERBIT ?
14 Mei 1860 tanpa sepengetahuan penulisnya (Multatuli).

[museum multatuli](#) [@museummultatulilebak](#) [@multatulimuseum](#)
[museummultatuli.id](#) [museummultatulilebak@gmail.com](#)

MUSEUM MULTATULI

Op 8 september 2022 brachten wij een bezoek aan het museum. We vormden een kleine afvaardiging van de Universiteit Leiden, bestaande uit Rick Honings, Nick Tomberge en Olf Praamstra, en werden vergezeld door Rianti Manullang, docent Nederlands aan de Universitas Indonesia en een van haar studenten.

Zodra je de *alun-alun* van Rangkasbitung oprijdt, zie je het museum.

Voor het museum staat een beeld van de schrijver zelf, gemaakt door de bekende Indonesische kunstenares Dolorosa Sinaga (die in 1952 in Sibolga, Noord-Sumatra, werd geboren). Multatuli leest voor uit eigen werk; waarschijnlijk het bekende verhaal over Saïdjah en Adinda, die om hem heen staan. Het Multatuli-beeld symboliseert volgens de kunstenaar 'de bron van eenheid die ons allemaal opvoedt, zowel geest als ziel'. Ze heeft er bewust voor gekozen het beeld groter te maken dan de schrijver zelf was, omdat zijn boek zoveel invloed heeft gehad.

Het personage Adinda heeft in al die jaren nog niets van zijn aantrekkingskracht verloren. Iedereen wilde met haar op de foto.

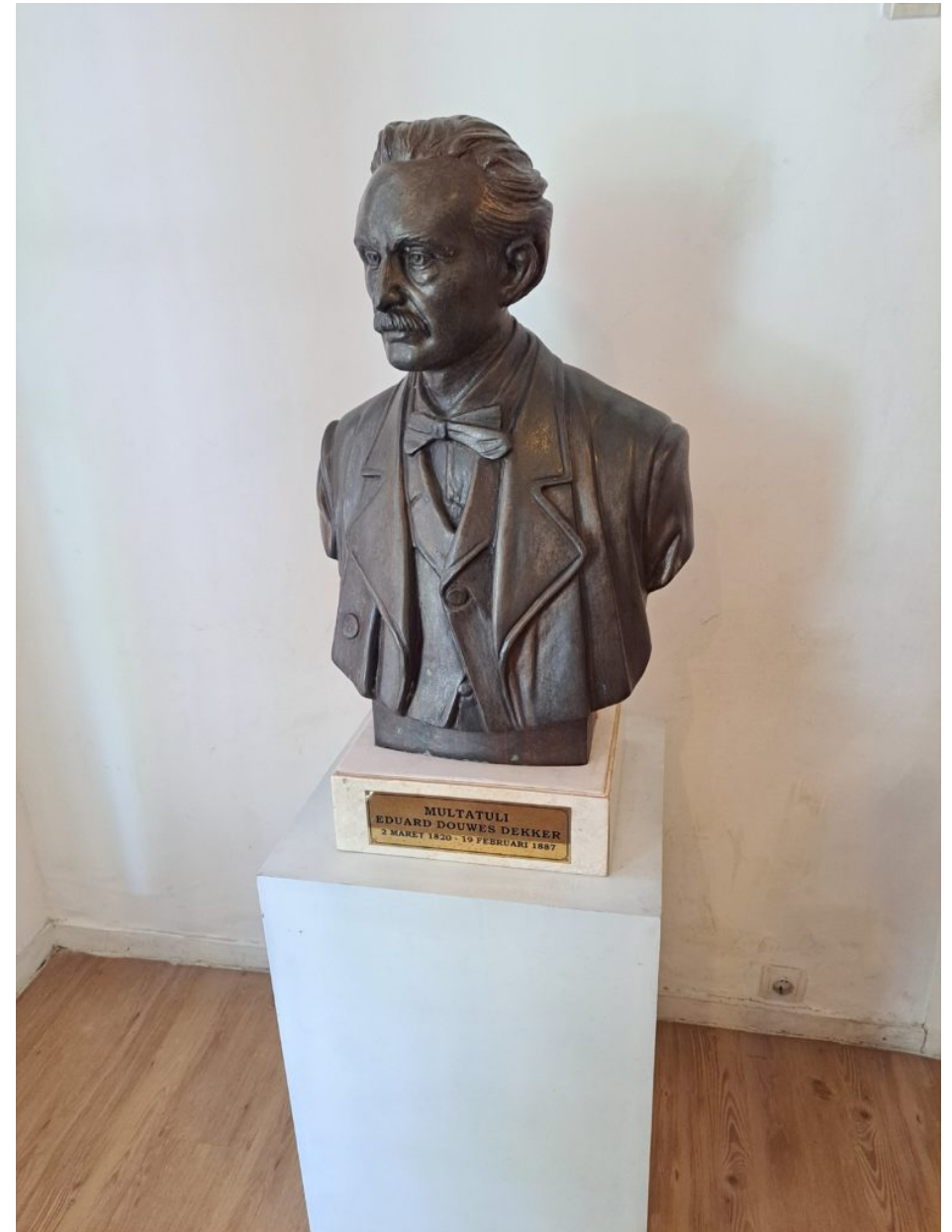
Wij werden ontvangen door de conservator van het museum Ubaidillah Muchtar, beter bekend als Ubai. Naar goed gebruik werden er een paar boeken uitgewisseld.

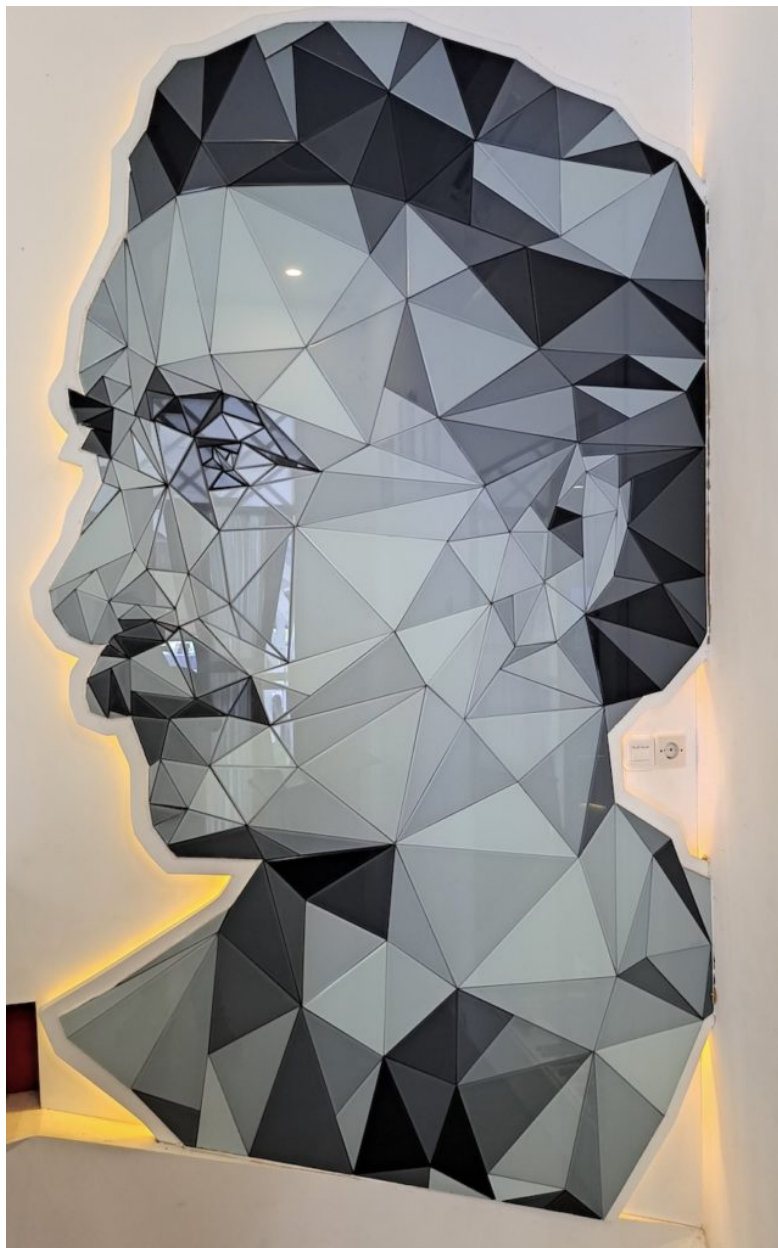

Vervolgens kregen we een rondleiding door het museum. In een vitrine liggen enkele boeken van Multatuli, waaronder de *Volledige Werken* en de eerste druk van de Franse vertaling van *Max Havelaar* uit 1876. Het laatste is een geschenk van het Multatuli Huis in Amsterdam. Verder zijn er een litho van een portret van Multatuli uit 1864 en paraferalia te zien.

In het museum stond ook een borstbeeld van de schrijver en een portret in mozaïek dat op een ingenieuze manier verlicht werd.

Ook was er in het museum aandacht voor enkele plaatselijke beroemdheden. De moeder van Alex en Eddie van Halen is in Rangkasbitung geboren. Het gezin emigreerde na de Indonesische onafhankelijkheid via Nederland naar de Verenigde Staten, waar de twee broers wereldberoemd werden met de hardrockband Van Halen.

Naast het museum heeft de plaatselijke bibliotheek onderdak gevonden. Boeken van Multatuli vind je hier niet, wel heel veel islamitische geschriften die door scholieren druk geraadpleegd worden.

Het werk van Multatuli leren ze zo natuurlijk niet kennen, maar door de beelden zijn ze in elk geval vertrouwd met zijn naam en die van Saïdjah en Adinda.

Multatuli in Rangkasbitung

Om twaalf uur bracht Ubaidillah Muchtar ons naar een nabijgelegen café om koffie te drinken. Hij liet ons even alleen, omdat hij naar de moskee moest – het was vrijdag.

Een uur later haalde hij ons weer op voor een rondleiding langs de *alun-alun* van Rangkasbitung. Hij wees ons op de Jalan Multatuli (er zijn er in vijf in Indonesië).

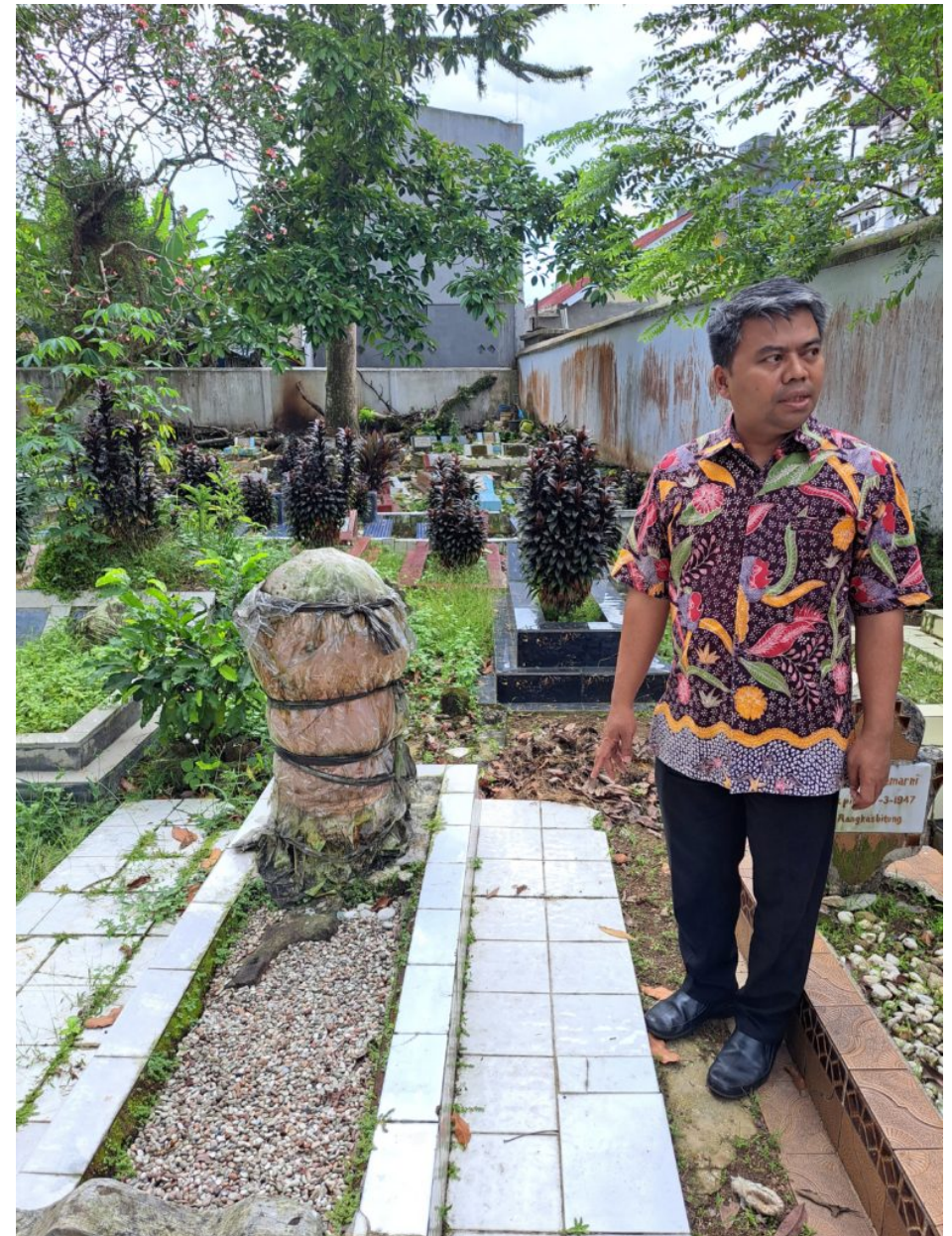

Hij bracht ons naar de restanten van wat volgens hem (en het bord) ooit het huis was geweest van de assistent-resident Eduard Douwes Dekker, iets wat wij moeilijk konden geloven, omdat het wel erg ver verwijderd was van de *alun-alun*. Bovendien hadden Multatuli-kenners die hier eerder geweest waren, vastgesteld dat het huis al lang geleden verdwenen was.

Ondanks onze scepsis hebben we het huis nauwgezet bekeken en samen met de conservator het betreurd dat er geen geld was om het te restaureren.

Kwetsbaar bleek ook het graf van de regent van Lebak, Raden Mas Karta Natanegara, de grote tegenstander van Max Havelaar in de roman.

Zonder gids hadden we het graf niet herkend. Het was ingepakt, vertelde Ubaidillah Muchtar, omdat het te vaak door de bevolking werd aangeraakt. Daardoor was het aan slijtage onderhevig. Er moest een plastic bescherm laag omheen.

Intussen was het tijd voor een groepsfoto op de begraafplaats.

Van links naar rechts: Ubaidillah Muchtar, Rick Honings, Nick Tomberge, Olf Praamstra, Rianti Manullang (docent Nederlands aan de Universitas Indonesia) en Rayvaldo Sarayar (een van haar studenten).

Anders dan het graf verkeerde de woning van de regent in goede staat. Hier zetelde nog altijd het bestuur van Lebak. De verre opvolger van Kartanagara is bupati (regent) Iti Octavia Jayabaya. Onder haar bewind is het museum tot stand gekomen.

De entree van de Kabupaten.

De zaal waar de officiële ontvangsten plaatsvinden.

Met het bezoek aan de woning van de regent was de rondleiding voltooid. We namen afscheid van Ubaidillah Muchtar en kregen nog een paar folders van het museum mee voor onderweg.

Museum
MULTATULI
Lebak Banten

PROFIL MUSEUM

Museum Multatuli ada sejak diresmikan 11 Februari 2018 oleh Bupati Lebak, Hj. Iri Octavia Jayabaya bersama Dirjen Kebudayaan Kemdikbud RI, Hilmar Farid. Museum ini menempati bangunan bekas Wedana Rangkasbitung tahun 1930-an. Museum Multatuli menceritakan sejarah Lebak dan mengangkat kisah Multatuli itu sendiri.

Museum ini dirancang secara modern dengan audio visual yang menarik dan tata pameran yang interaktif. Diharapkan lewat alur cerita yang dibangun dapat menjadi inspirasi bagi pengunjung.

Museum yang bertemakan antikolonialisme ini memiliki tujuh ruang yang saling terkait satu dengan yang lainnya.

1 RUANG SELAMAT DATANG

Di dalamnya kita disambut dengan mozaik wajah Multatuli yang terbuat dari potongan-potongan akrilik. Selain itu di ruangan pertama ini juga terdapat patung wajah Multatuli serta kutipan kata-katanya "TUGAS MANUSIA ADALAH MENJADI MANUSIA".

2 RUANG KOLONIALISME

Di ruangan kedua, kita akan disugahi dengan konsep kedatangan Belanda ke Nusantara terutama ke Banten. Ruangan ini dilengkapi dengan beberapa replika dan video pendek mengenai kedatangan kolonialisme.

3 RUANG TANAM PAKSA

Dengan display interaktif dan menarik ruang ini menceritakan tentang masa tanam paksa.

4 RUANG MULTATULI

Ruangan ini menceritakan tentang kisah Multatuli dan karyanya Max Havelaar yang menceritakan tentang keadaan Lebak pada masa dia menjabat sebagai Asisten Residen di Lebak. Di ruangan ini terdapat koleksi buku Max Havelaar asli yang didatangkan dari Belanda dan video pendek tentang Multatuli.

5 RUANG BANTEN

Di ruang ini terdapat beberapa informasi tentang pergerakan-pergerakan di Banten oleh masyarakat yang melawan penjajah.

6 RUANG LEBAK

Menceritakan sejarah Lebak berdasarkan timeline dilengkapi dengan video dan hasil budaya Lebak saat ini.

7 RUANG RANGKASBITUNG

Ruang ketujuh merupakan ruang temporer sekaligus ruang terakhir menuju pintu keluar museum. Pada saat ini terdapat beberapa buku Max Havelaar yang dapat dibaca oleh pengunjung serta beberapa profil orang-orang yang memiliki kisah di Rangkasbitung.

Jl. Alun-Alun Timur No. 8,
Rangkasbitung Barat,
Rangkasbitung, Kabupaten
Lebak, Banten 42312

Terug in Jakarta wachtte ons Multatulianen nog een bijzondere verrassing. Ook Jakarta kent een plek waar Multatuli in ere wordt gehouden. Die is kleiner maar doet niet onder doet voor het museum in Rangkasbitung.

Tugu Kunstkring Paleis

Naar Nederlands voorbeeld was in 1902 in Batavia een Kunstkring opgericht om de (westerse) beeldende kunst onder de aandacht te brengen. Aanvankelijk ging dat moeizaam, omdat er geen goede expositieruimte voorhanden was. Maar daar kwam in 1914 verandering in toen de Kunstkring over een eigen gebouw kon beschikken, aan de Van Heutszbolevard 1. De begane grond van het pand werd verhuurd en met geld dat daarmee verdiend werd, werden op de eerste verdieping tentoonstellingen georganiseerd. Met succes: er werd werk geëxposeerd van beroemde Europese schilders als Van Gogh, Picasso en Gauguin. Maar er vonden ook tentoonstellingen plaats van Chinese, Javaanse en andere oosterse kunst.

In 1942 was het gedaan met Nederlands-Indië en de Kunstkring. Na de onafhankelijkheid werd het een kantoor van de Indonesische immigratiedienst. Toen die in 1997 vertrok, stond het gebouw jarenlang leeg en dreigde het te worden afgebroken. Maar in 2011 besloot de overheid om het gebouw te restaureren. De eerste verdieping werd weer als tentoonstellingsruimte in gebruik genomen en op de begane grond kwam een chique restaurant. In april 2013 werd het heropend als Tugu Kunstkring Paleis.

In het adres was de naam van Van Heutsz na de onafhankelijkheid vervangen door zijn grootste tegenstander in de Atjeh-oorlog: Teuku Umar.

Voorzijde van het gerestaureerde gebouw aan de Jalan Teuku Umar 1

Op de eerste etage zijn wisselende exposities met werk van Indonesische kunstenaars; op de begane grond zijn verschillende eetzalen. Het restaurant wordt vaak gebruikt door groepen, bijvoorbeeld voor huwelijksdiners en andere feestelijke bijeenkomsten.

Zowel de grote als de kleine zalen en kamers van het restaurant staan vol met kunst. Een zaaltje waar ook lezingen worden gehouden is gewijd aan de romantische schilder Raden Saleh.

Maar voor ons het belangrijkste: er is een Multatuli-kamer, met portretten, schilderijen en andere kunstvoorwerpen die herinneren aan de schrijver en zijn tijd.

0:00 / 0:29

Het Museum Multatuli in Rangkasbitung mag zich verheugen in ruime aandacht vanuit Nederland en heeft al verschillende Nederlandse bezoekers ontvangen. Maar voor de Multatuliaan is ook een bezoek aan Tugu Kunstkring Paleis een *must*. Je kan er bovendien voortreffelijk eten.

De opleiding Nederlands aan de Universitas Indonesia

Op maandag 11 september 2022 gingen we langs bij de Universitas Indonesia in Depok, waar een grote opleiding Nederlands is, bijna even groot als alle opleidingen Nederlandse taal en cultuur in Nederland bij elkaar. Voor de derde- en vierdejaars studenten hielden we, samen met enkele docenten van de Universitas Indonesia, een paar lezingen over koloniale literatuur, waarin Multatuli vanzelfsprekend ook ter sprake kwam, bijvoorbeeld in een lezing over de natuuronderzoeker Franz Wilhelm Junghuhn, die door Multatuli geroemd werd als zijn broeder, vanwege diens onafhankelijke geest: 'Junghuhn, geoloog, botanist, *denker!*'

Na afloop gingen we met de aanwezigen op de foto. Het was voor de studenten de eerste keer sinds de coronapandemie dat ze weer fysiek onderwijs kregen. Ze waren in september 2022 in Indonesië nog veel voorzichtiger dan wij intussen gewend waren. Op veel plaatsen waren mondkapjes verplicht.

Toen we na afloop van de bijeenkomst naar buiten liepen, was het eerste waar we tegenaan liepen een beeld van onze favoriete auteur, dat er op initiatief van de opleiding Nederlands is geplaatst. Ook hier dus. Het bleek om een kopie te gaan van het beeld in Rangkasbitung.

Tot slot

Terwijl wij in de auto van Depok naar Bogor reden, op weg naar het paleis van de gouverneur-generaal – die Multatuli in 1856 niet wilde ontvangen – konden we tot geen andere conclusie komen dan dat Resink gelijk had. Ook vijftig jaar later is in Indonesië de herinnering aan Multatuli nog springlevend. Misschien nog meer dan in 1970.

Categorie: [Artikel](#), [Uitgelicht](#)

Tags: [Indonesië](#), [letterkunde](#), [Multatuli](#), [reisverslag](#)

Laat een reactie achter

Vul je reactie hier in ...

Elektronisch tijdschrift voor de Nederlandse taal en cultuur sinds 1992.

ISSN 0929-6514

Bijdragen zijn welkom op
redactie@neerlandistiek.nl

[E-books](#)

[Neerlandistische weblogs](#)

[Over Neerlandistiek](#)

[De archieven](#)

[Contact](#)